

у різних рівнях сформованості фізичної культури респондентів експериментальної групи. Кількість студентів з високим рівнем сформованості фізичної культури збільшилася з 11,2% до 23,9%, відповідно з низьким рівнем сформованості фізичної культури кількість респондентів групи зменшилася на 17,4%. У контрольній групі різниця даних констатувального та формульованого етапів експерименту є незначною у межах 6% за всіма рівнями.

Позитивна динаміка рівнів сформованості за інтелектуально-розумовим, мотиваційно-емоційним, рухово-діяльним компонентами фізичної культури студентської молоді ВНЗ в експериментальних групах засвідчила ефективність запровадженої авторської педагогічної системи виховання фізичної культури студентів вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коваленко Є.І. Освітня діяльність і педагогічні погляди Софії Русової / Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – Ніжин, 1998. – 213 с.
2. Магльований А.А. Працездатність студентів: оцінка, корекція, управління / А.А. Магльований, Г.Б. Сафранова, Г.Д. Галайтатий, Л.А. Белова. – Л. : Львівська політехніка, 1997. – 128 с.
3. Матукова Г.І. Формування фізичної культури студентів вищих навчальних закладів у позааудиторний час : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Г.І. Матукова. – К., 2005. – 215 с.
4. Петренко М.І. Самостійні заняття студентів з фізичного виховання / М.І. Петренко. – В. : ВДТУ, 1997. – 104 с.
5. Стадник В.В. Диференційований підхід до використання позаакадемічних форм занять у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів технічного профілю : дис. ... канд. наук з фіз. вих. : спец. 24.00.02 / В.В. Стадник. – Л., 2015. – 285 с.

УДК 37.03:355

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗМІСТУ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПЕТРОВСЬКОГО ПОЛТАВСЬКОГО КАДЕТСЬКОГО КОРПУСУ

Іноземцев А.В., аспірант
кафедри педагогіки та андрагогіки
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У статті розглядаються особливості, основні напрямки, форми, засоби і методи організації виховного процесу Петровського Полтавського кадетського корпусу.

Ключові слова: військово-учбовий заклад, кадетський корпус, кадет, патріотичне виховання, метод привчання.

В статье рассматриваются особенности, основные направления, формы, средства и методы организации воспитательного процесса Петровского Полтавского кадетского корпуса.

Ключевые слова: военно-учебное заведение, кадетский корпус, кадет, патриотическое воспитание, метод приучения.

Inozemtsev A.V. FEATURES AND CONTENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF PETROVSKY POLTAVA CADET CORPS

The article outlines the main features, directions, forms, means and methods of educational process of Petrovsky Poltava Cadet Corps.

Key words: military educational institution, cadet corps, cadet, patriotic education, accustomed method.

Постановка проблеми. Сьогодні гостро постала необхідність моральної вихованості офіцера, яка повинна стати основою його професійної діяльності та умовою його службового росту. Тому педагогічна спадщина кадетських корпусів, які діяли на території України у різні історичні періоди, а також передовий педагогічний досвід виховання, накопичений у військових училищах, основу якого

складали традиції служіння Батьківщині, в епоху сучасних державних соціально-економічних перетворень і реформування Української армії набуває особливої актуальності.

Реалії сьогодення свідчать, що у сфері військово-патріотичного та духовно-морального виховання підростаючого покоління особливий інтерес представляє унікальний досвід, накопичений кадетськими

корпусами, зокрема Петровським Полтавським кадетським корпусом.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукове вирішення сучасних завдань по удосконаленню системи навчально-виховних закладів військового профілю в Україні неможливе без урахування досвіду минулих поколінь. Особливий науковий інтерес представляє вивчення організації виховної роботи у кадетських корпусах. Проблеми виховання у таких навчальних закладах досліджуються у працях М.І. Алпатова, А.Ю. Воробйової, М.І. Нещадима, А.П. Ткачука, О.А. Хазіна. Заслужують на увагу роботи Л.Л. Драке, А.І. Леман, В.К. Герштенцвейга, В.Г. Кульчинського, А.Д. Бутовського, І.П. Старкова. Вони розкривають сутність складових змісту виховання, досліджують підходи щодо організації повсякденного життя вихованців кадетських корпусів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей, основних напрямків, форм, засобів і методів організації виховного процесу Петровсько-Полтавського кадетського корпусу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як доводить багатовіковий розвиток педагогіки, у різні часи та у різних історичних умовах склалися різні системи виховання, у межах яких роками вироблялися методи й прийоми, а з їхньою допомогою формувалася характер дитини та певна форма її поведінки, які надалі впливали на перебіг життя людини, визначали не тільки її особистісну долю, але й специфіку її практичної діяльності.

З активним розвитком кадетських корпусів як навчальних закладів формувалося коло завдань, які вони повинні були досягти. Завдання, які ставилися державою перед корпусами, вони успішно вирішували. Підготовка велася комплексно. В основу навчання й виховання кадетів лягло морально-патріотичне виховання, розумовий і фізичний розвиток. У корпусах був ретельно продуманий розпорядок дня, який містив поєднання навчального процесу та відпочинку.

Формування характеру у вихованців кадетських корпусів здійснювалося за допомогою комплексу методів, прийомів і засобів, у процесі реалізації яких закріплювалася не лише певна форма поведінки, але й відповідний їй мотив. Життя й виховання хлопців у стінах корпусу від початку протікало у таких умовах, що повсякденна діяльність кадетів відповідала їхньому ідейному вихованню. Виховний процес був скерований не лише на досягнення єдності свідомості й поведінки вихованця, а пере-

дусім на прищеплення тих рис характеру та форм позитивного досвіду поведінки, які мали практичне значення у подальшій трудовій діяльності офіцерів діючої армії. «Кадетські корпуси прищеплювали любов до вітчизняної історії; створювали військову касту, пронизану кращими історичними традиціями; виробляли той прошарок <...> суспільства, на кістках і крові якого створювалася національна слава» [1]. Проаналізувавши організації виховної роботи у Полтавському корпусі, слід відзначити, що чільна увага приділялася зміцненню дисципліни серед вихованців, яка була фундаментом армійського життя й армійського складу. У корпусі суворо забезпечували дотримання статутних вимог, норм поведінки. Оскільки головним завданням цього навчально-виховного закладу було виховання професійних військових кадрів, які мали стати підґрунтям збройних сил держави, то першорядна мета кадетського виховання полягала у формуванні дисциплінованості, особистої відповідальності, поваги, що ставало основою позиції майбутнього офіцера. Така мета вимагала комплексного підходу: застосування різних методів і засобів виховання, створення відповідних умов життєдіяльності, формування соціально-активного середовища, що сприяло укоріненню у свідомості кадетів стійких форм поведінки, пов'язаних із притаманними дисциплінованості властивостями – організованістю, зібраністю, витримкою.

Зміст виховного процесу у кадетських корпусах визначався системою знань, переконань, норм поведінки, якостей і рис особистості, які формувалися у навчальних закладах під час військової та фізичної підготовки, організації заходів патріотичного, морального й естетичного спрямування, об'єднаних у цілісний педагогічний процес, який дав можливість досягти головної мети: формування всебічно й гармонічно розвиненої особистості, патріота й захисника Батьківщини.

У корпусах приділялася велика увага моральному вихованню, яке мало на меті розвиток духовних сил кадета, пробудження та зміцнення у ньому почуття гідності, добра та правди, формування уявлень, понять та характеру, погодження всіх його прагнень і дій з моральними нормами суспільства. Засобами морального виховання були встановлення належного порядку у житті вихованців та постійний нагляд і неослабне підтримання дисципліни. Це досягалось виконанням суворо регламентованого розпорядку дня, безпосередньою участю кожного кадета у різних заходах під постійним контролем наставників.

Одним із методів виховання в українських кадетських корпусах означеного періоду був метод привчання. Цей метод «...вимагає культивувати у вихованця здатність до організованих дій і розумної поведінки як умови становлення основ моральності й стійких форм поведінки» [2, с. 347]. Реалізація цього методу насамперед сприяла формуванню й укоріненню у кадетів однієї з найважливіших в їхній подальшій трудовій діяльності риси характеру, такої як дисциплінованість. Завдяки методу привчання майбутнім офіцерам прищеплювалися звичка й уміння дотримуватися дисципліни, адже все їхнє наступне життя мало проходити в умовах військової частини, де повсякденне буття підпорядковане твердо встановленому розкладу й субординації, слідування яким є обов'язковим для всіх членів армійського колективу. З першого й до останнього дня перебування у корпусі життя кадета було чітко регламентованим, розписаним буквально по хвиликах, що змалечку привчало дітей до дисципліни. Необхідно зазначити, що в основу виховання кадетів було покладено розвиток почуття обов'язку, товариства та патріотизму, формування характеру, культивування рішучості, самостійності та самодіяльності [4].

У корпусах приділялася увага позакласній роботі. Насамперед це були обов'язкові заняття, передбачені навчальною програмою: стройова підготовка, гімнастика, фехтування, плавання, у деяких закладах також їзда верхи. Програмою також були передбачені такі дисципліни як музика, співи та танці [5, с. 25]. У цьому контексті зверталася увага на розвиток творчих здібностей вихованців, які брали участь в аматорських театральних виставах, грали в оркестрах тощо.

Важливе значення у морально-патріотичному вихованні майбутнього офіцера мало позакласне читання. Причому вихователі повинні були слідкувати за тим, щоб вихованці читали тільки рекомендовану літературу. Читати вони могли у груповому та індивідуальному порядку. Групові читання, які вів вихователь, супроводжувались поясненнями та повчальними бесідами. Особлива увага приділялася військовій, історичній, класичній літературі, в якій описувалися роль та участь військових, особливо видатних командирів і полководців у героїчних подіях. Такі форми читання дозволяли формувати почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ. Обговорення творів сприяло не тільки здобуттю знань та вмінь, висловленню своєї думки, але заклало певні основи морально-патріотичного духу майбутніх громадян держави.

Для забезпечення навчально-виховного процесу обов'язковою для закладу була наявність корпусної та ротних бібліотек, фізичного та хімічних кабінетів, навчально-методичної бази з усіх предметів курсу. Також обов'язковими були вступні, щорічні перевідні та випускні іспити. Кадети, які успішно завершували навчання, направлялися до військових училищ [5, с. 26–27], а також вступали до цивільних вищих навчальних закладів, маючи ґрунтовну загальноосвітню підготовку.

Виховна робота у кадетських корпусах була важливою складовою підготовки майбутнього офіцера. Насамперед це були військові традиції, культ товарищескості й кадетського братства. Цьому сприяла символіка, яку мав кожен військовий навчальний заклад: прапор, нагрудні знак та жетон.

Невіддільною складовою виховної роботи у кадетських корпусах було фізичне виховання. Його метою був фізичний розвиток організму вихованців, збереження їхнього здоров'я, пристосування тіла до зовнішніх впливів, зміцнення кісток, м'язів і нервів. Це досягалося організацією внутрішнього розпорядку та матеріальним забезпеченням, піклуванням керівництва про гігієну кадетів, розвитком фізичних сил, регулярними медичними оглядами для можливого запобігання захворюванням та своєчасним лікуванням хворих.

Досліджуючи перші роки існування Полтавського Петровського кадетського корпусу, слід зауважити, що було багато недоліків в організації навчального процесу, а саме: не було навчальних планів, з багатьох предметів не було підручників. Навчально-виховний процес у ньому налагоджувався з великими труднощами: не вистачало викладачів, залишали бажати кращого їх професіоналізм та методичний рівень. У свою чергу, це не сприяло високому рівню професійної підготовки вихованців корпусу. Поступово, зусиллями головних директорів корпусу якість навчання й виховання була приведена у відповідність з тими вимогами, які передбачалися при його створенні. До викладання у корпусі стали широко залучатися вчителі з педагогічною, а пізніше й з університетською освітою; більш ретельним став відбір військових викладачів і корпусних офіцерів. Формування світогляду, переконань, системи цінностей та ідеалів кадетів, що є необхідною умовою виховання характеру, відбувалося саме у корпусі під впливом вихователів і викладачів.

Попри високі моральні принципи, які прищеплювалися кадетам, у їхньому середовищі мали місце негативні прояви, що

були віддзеркаленням армійського життя: брутальна посвята новачків у кадети вихованцями старших рот, фізичні розправи, солдафонство тощо. На жаль, викоринити їх було практично неможливо.

Корпусна адміністрація суворо карала за порушення дисципліни, а особливо лайку, рукоприкладство, бійки. До винуватців застосовувалися дисциплінарні заходи впливу від догани, позбавлення відпустки до арешту й зняття погонів. Крайнім заходом було відрахування з корпусу. У корпусі суворо пильнували за дотриманням статутних правил, норм поведінки, ретельно фіксували будь-які порушення дисципліни. Для цього існували виховні журнали, де вихователь занотовував порушення. Стан виховної роботи і дисципліни систематично розглядав загальний педагогічний комітет, який очолював директор корпусу. Так, на його засіданні обговорювалися результати вступних іспитів для малолітніх кандидатів; успіхи й поведінка самостійності вихованців; звільнення кадетів у відпустку; відвідування кадетами своїх братів у молодших ротах; стан охайності тощо. Комітет розбирав кожне порушення дисципліни. Покарання винних кадетів визначалося у наказі. Хиби в організації навчання й виховання, численні покарання, включно з тілесними, незадоволення кадетів установленими правилами, а також своїми керівниками, часто неналежне харчування – усе це призводило до конфліктів, іноді – навіть до заворушень. Проте, Головне управління військових навчальних закладів не виявляло щодо цього особливого занепокоєння і у кожному випадку уживало силу.

Водночас у кадетських корпусах існувала система заохочень за успіхи у навчанні й зразкову поведінку. Це були: похвала або подяка у присутності товаришів; добрі відгуки, які надсилали батькам; відпустка у святкові дні додому, до театру й на прогулянки; дозвіл ходити по місту без супроводження; звільнення у святкові дні від караулів.

Вдосконалення навчально-виховного процесу у кадетських корпусах дозволило на початку ХХ століття домогтися певних результатів, що проявилось у зміцненні дисципліни, підвищенні успішності та поліпшенні загальної діяльності кадетських корпусів. Про намір покращити стан навчально-виховної роботи свідчать заходи дирекції Полтавського кадетського корпусу щодо заохочення кращих педагогів.

42 роки життя віддав Полтавському корпусу К.І. Чемезов, який після закінчення Санкт-Петербурзького універси-

тету і педагогічних курсів при головному управлінні військово-навчальних закладів працював у ньому викладачем російської літератури і географії. Вчителем чистописання і малювання Полтавського кадетського корпусу протягом 22 років працював А.І. Здановський. Історію викладав Панас Андрійович Грановський, відомий як автор книги «Полтавская епархия в ее прошлом (до открытия епархии в 1803 г.) и настоящем (историко-статистический опыт)». Танцем на початку ХХ ст. кадетів навчав артист імператорських театрів В.К. Тарасов. Любов до рідного краю, повагу до його історії та культури прищеплювали кадетам відомі краєзнавці, викладачі Полтавського кадетського корпусу П.І. Бодяньський та І.Ф. Павловський. Високо цінував діяльність кадетських корпусів гетьман П. Скоропадський. У своїх спогадах він відзначає позитивну роль кадетських корпусів у справі фізичного й духовного виховання юнаків, в оволодінні основами наук. Гетьман підкреслював, що виховна робота у корпусах стояла на вищому рівні, ніж у закладах міністерства народної освіти.

Підготовка майбутніх захисників вітчизни та царського престолу була головною метою кадетських корпусів, якій підпорядковувався виховний процес, як цілісна й багатовекторна система взаємозалежних цілей, принципів, методів, прийомів і форм виховання. У цьому контексті важливим було формування певних рис характеру у вихованців кадетських корпусів, з одного боку, – суспільно цінних, з іншого, – таких, які б допомогли юнакам адаптуватися у майбутній трудовій діяльності, адже більшість випускників цих навчальних закладів пов'язували своє життя з військовою справою.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, кадетська освіта розглядалася як єдина цілісна державна педагогічна система підготовки військових кадрів. Аналіз організації та діяльності навчально-виховного процесу у кадетських корпусах, зокрема Полтавсько-Петровському, свідчили про реальну ситуацію, яка склалася у суспільстві, військовому середовищі та багатопланову виховну роботу офіцерів-командирів і наставників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алпатов Н.И. Историческая справка о кадетских корпусах в России XIX в. / Н.И. Алпатов // Советская педагогика. – 1944. – № 1. – С. 18-21.
2. Варій М.Й. Основи психології і педагогіки : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних

закладів] / М.Й. Варій, В.Л. Ортинський. – 2-е вид. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 376 с.

3. Греков Ф.В. Краткий исторический очерк военно-учебных заведений / Ф.В. Греков. – М., 1910. – 216 с.

4. Росселевич А.М. Кадетские корпуса за рубежом 1920–1945 / А.М. Росселевич. – Нью-Йорк : Издание

Объединения Кадет Российских Зарубежных Кадетских Корпусов. – 502 с.

5. Положение о кадетских корпусах. – СПб : Тип. М.М. Стасюлевича, 1886. – С. 92.

6. Енциклопедія історії України : [у 5 т.]. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 2003. – 688 с.

УДК 378:37.011.3:316.61

SOCIOCULTURAL UPBRINGING OF YOUNG LEARNERS BY MEANS OF FOREIGN LITERATURE

Mykhailova O.S., Candidate of Pedagogical Science,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of English with
Teaching Methods
In pre-school and elementary education
Zhytomyr Ivan Franko State University

The article deals with the problem of sociocultural upbringing of primary school children by means of foreign literature. The research highlights the main characteristics of sociocultural upbringing of young learners by means of foreign literature; justifies the usage of non-standard activities, which allow to realize the most practical goal of sociocultural upbringing and education; and gives an example of a non-standard lesson of sociocultural upbringing of young learners by means of foreign literature.

Key words: *sociocultural upbringing, young learners, primary school, foreign literature.*

Михайлова О.С. СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті порушено проблему соціокультурного виховання учнів початкової школи засобами іноземної літератури. Дослідження висвітлює основні характеристики соціокультурного виховання молодших школярів, обґрунтовує застосування нестандартних занять, які дозволяють максимально реалізувати практичну мету соціокультурного виховання й навчання, та подає приклад нестандартного заняття соціокультурного виховання молодших школярів засобами іноземної літератури.

Ключові слова: *соціокультурне виховання, молодші школярі, початкова школа, іноземна література.*

У статті затронута проблема соціокультурного виховання учеників початкової школи засобами іноземної літератури. Исследование освещает основные характеристики соціокультурного виховання младших школьников, обосновывает применение нестандартных занятий, которые позволяют максимально реализовать практическую цель соціокультурного виховання и обучения, и предоставляет пример нестандартного занятия соціокультурного виховання младших школьников средствами иноземної літератури.

Ключевые слова: *соціокультурное воспитание, младшие школьники, начальная школа, иностранная литература.*

Постановка проблеми. Необхідність формування особистості, здатної до міжкультурного спілкування, лежить в основі сучасного соціального замовлення в галузі освіти. Відомо, що метою навчання іноземної мови (далі – ІМ) є формування іншомовної комунікативної компетентності, що включає в себе як мовну, так і соціокультурну компетентність (далі – СКК), бо без знання соціокультурного (далі – СК) не можна сформулювати комунікативну компетентність навіть в обмежених межах. Вивчення мови і культури одночасно забезпечує не тільки

ефективне досягнення практичних, загальноосвітніх і розвиваючих цілей, а й містить значні можливості для виклику і подальшої підтримки мотивації учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціокультурного виховання (далі – СКВ) досліджуються у працях П.В. Беха, М.М. Боритка, М.Б. Бородька, О.І. Вишневського, Л.Я. Касюка, О.В. Киричука та ін. Дослідження процесу СКВ представлено у наукових дослідженнях у таких аспектах: виховання засобами ІМ (О.І. Вишневський, І.Л. Бім, Н.Ф. Бориско,